

I R O D A L O M .

Dr. Gelei József: Nemzetnevelés. Kolozsvár, 1942. 86-old. Ára 3 pengő.

„Nagy igazságok kis könyve.” Ha jól emlékszem ezt írtam Gelei József másfél év előtti hasonló tárgyú könyvéről. (Merre haladjunk?) Ha az igazságot fokozni lehet, mostani tanulmányáról azt írhatnám: „Még nagyobb igazságok még kisebb könyve.” Nyolcvanhat oldalocska az egész! Ha a könyvek értékét az oldalszámok mérnék, nem nagy esettel állanánk szemben. Ennek a kicsi könyvnek azonban minden mondata olyan igazságot üt szívéinkre, amelynek megfontolásától nemzetünk sorsának jövő alakulása függ. Ismertetést írni róla szinte lehetetlen. Lehetetlen, mert a gondolatok benne olyan tömörek és szerkezetükben annyira összefüggők, hogy azokat még tömörebb és áttekinthetőbb formában bemutatni, — amit a könyvismertetés szokott csinálni, — szinte képtelenség. Nem is ez most itt az én célom. Csak egy néhány gondolatot ragadok most ki belőle egész rapszódikusan s azokat a magaméival megtoldva szolgatársaim felé ezt mondom: okuljunk és cselekedjünk. A gondolatok ugyanis, amelyeket a szerző közöl, nem hagynak tétlenül, nyugtalanítanak, cselekvésre indítanak.

Gondolatvilágának aranytalpazata, — bár ezt kifejezetten sehol se mondja s talán a szerzőben is csak a tudat alatt él, — a hitigazság, mely az unitárius vallás főtétele, lényege, hogy t. i. az ember nem a sors játékszere, hanem cselekvő személy, kinek Isten képességet adott arra, hogy önmagának s nemzetének sorsát jobb jövő felé irányíthassa. Csak akarni kell erős akarattal!

Nem hiába választotta tanulmánya mottójául Madách buzdítását: „Ember küzdj és bízva bízzál.” A honért s a nemzet jövőjéért küzdeni tudó férfiak és asszonyok nevelését tekinti a

nemzetnevelés igazi céljának. A nemzetet rá lehet és rá is kell nevelni arra, hogy történelmét tervszerűen maga irányítsa. Már Széchenytől és Zrinyitől is megtanulhattuk volna, hogy a nemzet nagyra csak önerején, önakaratából, önelhatározással lehet. Nem vagyunk alábbvalóak a világ egyetlen naciójánál se, sőt . . . ! Isten annyi veleszületett őstehetséget adott a magyaroknak, mint amennyit talán senkinek. Csak tőle függ, hogy Isten adta őseréjét kiművelve s azt helyes cselekvési irányba állítva, a világ legelső nemzeteinek a sorába lépjen. A történelemben nincsen se véletlen, se végzet, csak cselekvő emberek, cselekvő nemzetek, akik, illetve, amelyek sorsukat tudatosan irányíthatják. Triánon s a bécsi döntés is csak mulasztások eredménye, bűnök büntetése, semmi más. „Mély meggyőződéssel mondom ugyanis, hogy Muhi pusztát és Mohácsot is elkerülhettük volna, ha bennünket akkor arra neveltek volna, hogy becsüljük véreinket, tiszteljük fajrokonainkat s ha azok világtörténelmi törekvéseikkel s azok élén hadakkal felénk közelednek, akkor fogadjuk és fogadtuk volna fajtestvéri szeretettel barátokként, ne pedig ellenségként.” (7. old.)

Mivel az akaraterő, a harcikészség, a teremtő szellem s általában a küzdő és alkotó képesség kiművelését tartja a nemzetnevelés főcéljának, reformálandónak mondja egész mai nevelési rendszerünket. S nagyon helyesen ezt első sorban a nőnevelésnél sürgeti, mert asszonyain „anyasági lelkiségén az egész nemzet jövődjé fordul meg és ez a hivatás értékében és jelentőségében felér akármelyik férfiúi nemzeti munkával” (16. old.) Ennek „van olyan nemzeti történelem formáló jelentősége, mint a honvédelmi intézkedésnek” (68. old.). A jellemnevelés, mely az ismeretközlésnél sokkal fontosabb, az anya részéről már akkor elkezdődik, mikor magzatát szíve alatt hordja. „Az anyának életrendi szokásai a magzatra is kihatnak és ennek következtében a betartott, rendszeres életmóddal ráneveli és igazán vérebe lehet oltani a rendet” (60. old.). S mivel a nemzet legnagyobb részével s az élet leghosszabb szakaszán az anya mellett az anyaszentegyház érintkezik a nemzetnevelésben az anya mellett az anyaszentegyháznak, az anyaszentegyház hivatott szolgáinak van a legfontosabb szerepe.

Az iskolákban is szakítani kell azzal a rendszerrel, mely az ismeretközlést, a tudásgyarapítást tűzte ki főcéljául. A nem-

zeti élet szükségleteinek a szolgálatába kell állítani az iskolai tantárgyakat is. A nemzet szempontjából az ismeretnek, a tudásnak is csak akkor van értéke, ha az erőnket és cselekvő képességünket növeli és annak helyes inányt jelöl. A nemzetnek ma nemannyira befelé medítáló, inaktív tudósokra, mint kemény harcos magyarokra van szüksége. Szép és dicső a magyar történelem. A régi dicsőség fényében való sütkérezéssel azonban még nem tesszük boldoggá jövődönket. Ide a dicső ősökéhez hasonló elszánások kellene. „Tőlünk is a nemzet nemcsak történelem tudást, nemcsak történelmi öntudatot, nemcsak faji büszkeséget, hanem történelemformáló cselekedeteket vár” (28. old.). A szerző a magyar történelem három alakját állítja a mai nemzedék elé, mint akiknek nemzetépítő példája tettekre ösztönöz: IV. Bélát, Zrinyit és Széchenyit.

Jogász nép a magyar, az igaz. Óvakodjunk azonban a jogi érvek túlértékelésétől. Lám, Trianonban jogi érveink hangoztatásával semmire se mentünk, Genfben se. Őseink e hont nem jogi érvekkel, hanem fegyverrel szereztek. Ezeréves határait ma helyreállítani nemcsak jogunk, hanem kötelességünk. Ehhez pedig ma is, mint ahogy egykor Zrinyi is sürgeté, elsősorban „fegyver, fegyver kívántatik s jó vitézi elhatározás.” Sajnos, Trianon után egy ideig csak kevesen valánk a gyalázatosan megcsönkített magyar hazában, akik áldott emlékű Urmánczy Nándor barátommal az élükön ellenségeinkkel szemben állandóan fegyvert sürgeténk. Nem kis kára származott a nemzetnek abból, hogy az illetékesekkel nem sikerült elfogadtatni azt a történelmi igazságot, hogy a nemzetközi tanácskozásokon is mindig többre jut az a nemzet, mely kezében karddal követeli jogait. Ma már a szerző is erre az általunk annyit hirdetett igazságra útal. S teszi ezt ő is anélkül, hogy a középkori példára, a jog forrásait egyedül a hatalomban látná. Az utóbbi idők eseményei azonban előtte is eléggé bebizonyították azt, hogy vannak esetek, amikor a hatalmat, mely a jogot eltaposta, megtörni csak nagyobb hatalommal lehet. „Meg kell tanítanunk a magyar ifjúságot arra, hogy elvesztett országrészeket maradandólag csak a földre hullott vérrel lehet biztosítani s a visszaszerzett honrészek biztonsága azoknak a nyugvó helyeknek a számától függ, melyeket a hazatért föld az érte vérzett hősöknek adott” (65. old.).

S milyen jó, hogy akadt végre valaki, aki nyíltan megmondotta azt is, hogy az a bizonyos turáni átok, melyben az oleszó sikerű hazafiak minden bajnak az okát keresik, — hamis beszéd, semmi más. A vérszerződésre épített ősi magyar alkotmányban a sorsközösség, az egymásrautaltság tudata, tehát a közösségtudat olyan erővel nyert kifejezést, mint egyetlen más nemzetébe se, talán sehol a világon. Nincs turáni átok! A mi vérünkben nincs széthúzás, visszavonás, egyenetlenkedés. Csak a közénk betolakodott idegenek szítják ezt közöttünk, mert abból élnek. Ha egy idegen vérű és idegen lelkű, istentelen és hazátlan társaságnak nem sikerült volna 1918-ban magyar embert magyar ember ellen lázítani, közöttünk forradalmat szítani, a haza földje soha se szakadt volna darabokra. Rázzuk le végre magunkról az átkot!

Nagy tévedés volna azonban, ha valaki a szerzőt ezért a meglátásáért s általában minket, akik ezt évtizedek óta valljuk, minden bajnak okát másban kereső s minden idegent ledorongolni akaró sovinsztáknak nevezne. Egy másik művében maga a szerző tanácsolja, hogy becsüljünk meg minden magyar vért, ami esetleg más származású polgártársainkba került s ne lökjük el magunktól őket, ha a magyar sorsközösségbe kíváncznak. Azokra azonban, akik nemzeti álmainkat, vágyainkat, törekvéseinket nem tudják, vagy nem akarják magukévá tenni és érte áldozatot hozni, akik csak kenyérünket fogyasztják, akik magyar embereknek egymás ellen való kijátszásából híztak kövérre, — nincs semmi szükségünk.

De nincs szükség az opportunus hazafiakra se, még akkor se, ha vérünkben magyarok. A nemzet szent ügyét nem lehet érdekszempontok szerint szolgálni. A hazafiság ott kezdődik, amikor az ember érdekeit, sőt életét is kész, ha szükség, feláldozni a nemzet javáért. A szerző ezért nagyon helyesen a kanti kategorikus imperativust teszi a nemzetnevelés alapjává. „A nemzetnevelés feladata ezt a nemzeti erkölcsöt, a léleknek ezt a jó cselekedetekre készítő nemes benső kényszerét kiművelni és végső fokon a nemzetért minden áldozatra kész szellemet megteremteni” (39. old.).

Az utóbbi idők politikai történetében Tisza István volt a belső lelki kényszerből fakadó kemény nemzeti erkölcs képviselője. „Legyen a magyar élete árán is a becsület népe, mert be-

csület nélkül élni nem érdemes, nem lehet” — volt a válasza azoknak az opportunus politikusoknak, akik a mult háború során azt tanácsolták, hogy Magyarország adott szavát megszegve, szerződését felbontva, kössön az ellenséggel külön békét. Magyarország becsületes maradt és él. Az erkölcsi tőke, melyet becsületével szerzett, most kezd kamatozni a nemzet számára. A szerző — bár gyakorlati politikával tudomásom szerint eddig nem foglalkozott — Tisza István politikai tanítványának biznyol, amikor ezt mondja: „A nemzetnek, ill. annak képviselőjében az államnak kötelessége a nemzetközi kapcsolatban a nemzet becsületét megóvni, az adott szó szentségébe vetett hitet példájával is, parancsoló fellépésével is fokozni és az igazságot főként nemzetközi vonatkozásban érvényre juttatni” (40—41. old.)

Már az ókori mesterektől tudjuk, hogy egységben van az erő, Pál apostol is figyelmeztetett, hogy sorsközösségre vagyunk teremtve (I. kor. 12. r.) s ma is lelkes hangon valljuk, hogy mi, magyarok együtt állunk, vagy bukunk a lét nagy harcában. Mindennek pedig a szerző kis könyvében biológiai és történelmi magyarázatát is megadja úgy, hogy olvasás közben a nemzet javát előbbre vívő, alkotó, teremtő vágy ébred szívünkben. S ezzel a célját el is érte. Nem meddő gondolatokat közöl, ami felett esetleg elmeditálhatnánk, hanem lelkünkben mozgat meg s cselekvésre indít!

S amint a „közösségtudat” című fejezet lapjait olvasgatjuk egyre jobban megvilágosodik előttünk az igazság, hogy a nemzet tagjai között fennálló foglalkozásbeli és társadalmi korlátok lebontásának egyetlen módja: — az egymásra utaltság tudatát a nemzet tagjaiba belenevelni. „Az állami hivatalnok nem ér rá a favágásra, nem ér rá a cipőtalpalásra, ehhez nem is ért s ezért ilyen vonatkozású szükségleteiben rá van utalva az iparosra, de épp úgy rá van utalva a mezőgazdára, vagy a kereskedőre. Viszont a favágónak nincs ideje a tanításra, az útépitésre, végrehajtásokra, nem is ért hozzá és ennek következtében az állam szervezetében elkerülhetetlenül rá van utalva a képzett emberre, aki mindenhez ért, mert erre készítette elő magát...”

Sorsközösségre, testvériségre való nevelés, lélekmozgatás, jó cselekvésre, önfeláldozásra való indítás: elsőrangú lelki-

pásztori feladat. Szolgatársaim: Vegyük kezünkbe a „Nemzetnevelés” című kicsi könyvet! Feladatunk teljesítésében segít.

Dr. Csiki Gábor.

Az Unitárius Egyház Teológiai Akadémiájának Értesítője az 1941—42. iskolai évről. Szerkesztette: Dr. Abrudbányai János dékán. XLVI. évfolyam.

Az értesítőt Vári Albertnek „Az isteni akarat és az ember akarata” c. értekezése vezeti be. Azután az 1941—42. tanév történeti adatairól, az Akadémia előljáróságáról és tanári karáról, a tanárok irodalmi és társadalmi működéséről, a segélyezésekről, jutalmazásokról, pályadíjakról, az önképzőkör működéséről kapunk kimerítő adatokat. A hallgatók csekély létszámából sajnálattal állapítjuk meg, hogy a lelkeszi pálya ma nem bír azzal a vonzó erővel, amelyet szépsége megérdemelne. Ennek következménye, hogy a lelkeszhiány nálunk is-mindinkább érezhetővé válik. Ennek a tanévnek kimagasló eseménye volt a népfőiskolai tanfolyam, melyet első ízben rendezett az Akadémia, amelyben 34 falusi ifjú vett részt, akik nem csupán újabb ismereteket, de gazdag élményeket is szereztek maguknak, amelyek bizonyára megtermik gyümölseiket.

Gálffy Zsigmond: A kolozsvári Unitárius Kollégium Gimnáziuma Évkönyve. 1941—42. tanévről. Kolozsvár, 1942. 56 old.

A külső viszonyok miatt az ősi kollégium „Értesítőinek” hosszú láncolata egy időre megszakadt, bár a belső munka azért állandóan folyt. Most a bécsi döntés folytán ismét magyarrá lett Kolozsváron tisztán magyar nyelven kapunk tájékoztatást a 366 éves gimnáziumunk egy évi működéséről. Az Évkönyvet Benczédi Pálnak László Gyula tornatanár koporsójánál mondott gyászbeszéde nyitja meg. Ezt követi P. Szentmártoni Kálmánnak „A magyar nemzeti nevelés a családban és az iskolában” című jeles értekezése, amelyet szülői értekezleten olvasott fel, s amely folyóiratunkban is megjelent. Majd az iskola és a tanév rövid története után a tanárok egyházi, társadalmi és irodalmi működéséről, a kirándulásokról, a könyvtárak, szertárak, ifjúsági egyesületek, a tanulók érdemsorozatáról, az érettségi vizsgálatokról, a tanulók statisztikai adatairól, a felszerelésekről, az épületekről, az internátusról kapunk hű és pontos képet. A tanulók létszáma 269. Ebből unitárius 172 volt.

K Ü L Ö N F É L É K

KELEMEN LAJOS. Kelemen Lajos, az országosan ismert tudós, az Unitárius Irodalmi Társaság alelnöke, miután betöltötte a törvényben előírt korhatárt nyugalmaztatását kérte. tötte a törvényben előírt korhatárt, nyugalmaztatását kérte. sét. Azonban az Erdélyi Múzeum-Egylet közgyűlése a jeles tudós további munkásságát annyira szükségesnek és nélkülözhetetlennek tartotta, hogy sürgős felirathban kérte a minisztériumot, hogy továbbra is bizza meg a Múzeum-Egylet levéltárának kezelésével és rendezésével. A minisztérium is méltányolta Kelemen Lajos sok tudását és kiváló munkásságát. s őt továbbra is eddigi ügykörének az ellátásával megbízta. Valóban igazi érdemet ért ez a kitüntetésszámba menő megbízatás, mert Kelemen Lajos levéltári főigazgató szaktudása és minden kétségen felül álló becsületes munkássága pótolhatatlan és nélkülözhetetlen. Nekünk nemcsak örömünk, hanem büszkeségünk is ez az általános megbecsülés, melyben Kelemen afiának része van, aki, mint az E. K. Tanács tagja s a kolozsdobokai egyházkör felügyelő gondnoka, egyházi életünkben is tevékeny részt veszen. Isten sokáig éltesse a magyar kultúra javára s egyházunk dicsőségére.

A KÖZÉLET TISZTASÁGA. Háborús időkben rendkívüli intézkedésre van szükség. A háborúban felszabadulnak az emberi gyarlóságok és indulatok. Megsokasodnak a zavarosbarr halászni szeretők. Mint az áradat sok szemetet hoz felszínre, úgy háborús időkben is felülkerekednek a talmi-értékek. Mintha az emberek elveszítenék józan ítélő képességüket, féktelenül tiltott úton és hamis eszközökkel akarják megalapozni jövő boldogságukat. Így szenved csorbát az erkölcsi világrend, s elvész az igazság és becsület értéke. Ezért nem tudjuk eléggé méltányolni a magyar kormány azon törekvését.